

- уроків-екскурсій;
- використання музейних предметів на уроках (наочність);
- лекцій із використанням музейних предметів;
- самостійної підготовки доповідей, презентацій учнів в музеї;
- організації діяльності на базі музею гуртків, факультативів;
- проведенні музейних семінарів, конференцій.

Отже, сучасна місія шкільного музею повинна відображати актуальні соціальні та освітні зміни та запити, урахуваючи взаємодію академічної та неформальної освіти, діалогічність, активну проектну діяльність та формування комунікативних навичок школярів. Це потребує перебудови відповідних підходів до організації просвітницької та музейно-педагогічної діяльності, акцентуючи на створення психологічно комфортного середовища комунікації у шкільному музеї як умови для формування музейної культури. Разом з цим шкільний музей повинен стимулювати інтерес до минулого, культурної спадщини та проведення краєзнавчих досліджень на основі використання дослідницької роботи учнів.

УДК 37.091.33:069

КОПИЛЕЦЬ Євгеній,
кандидат педагогічних наук, асистент кафедри географії, методики її навчання та туризму,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава

Музей закладу освіти на «полі бою» історії

Автором констатовано гостру актуальність проблеми осучаснення підходів до військової історії України в експозиціях музеїв закладів освіти. З одного боку, є потреба в остаточному викоріненні радянських пропагандистських кліше щодо Другої світової війни, окремі з яких побутували у значній частині музеїв на початок повномасштабної військової агресії росії, з іншого – постає питання щодо доцільності тотальної відмови від терміну «музей бойової слави» в умовах популяризації героїчних образів сучасних захисників і захисниць України та акцентування на тяглоті українських військових традицій.

Ключові слова: музеї закладів освіти, військово-історичний музей, музей бойової слави, військово-патріотичне виховання.

Повномасштабна російська військова агресія виразно показала, наскільки щільно наше минуле вплетене у сучасність та майбуття. На вулиці Києва тимчасово повернулися протитанкові їжаки 1941 року з фондів

Національного музею історії України у Другій світовій війні, а затонулий російський крейсер «Москва» занесено до Наукового реєстру підводної культурної спадщини України. Та головне «поле бою» музеїв – історія. Музеї закладів освіти не є винятком.

Прагнення подолати успадковану від радянської пропаганди традицію прославлення «подвигу радянського народу і Червоної Армії в роки Великої Вітчизняної війни» знайшло вияв у відмові від «музеїв бойової слави» у закладах освіти. В умовах проведення Всеукраїнських оглядів музеїв при закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійної (професійно-технічної) освіти неодноразово наголошувалося на невинності патетичного словосполучення «бойова слава» щодо музеїв, у яких висвітлено події Другої світової війни (мовляв, така назва не відповідає основним засадам функціонування музею, адже орієнтує відвідувачів на одностороннє сприйняття подій та їхніх учасників, чим порушується об'єктивність висвітлення матеріалів). На практиці ж абсолютна більшість музеїв бойової слави, у тому числі й ті, які презентували військову звитягу представників України в різні історичні періоди включно із сьогоденням, стала іменуватися військово-історичними.

Автор методичних рекомендацій щодо оновлення тематичних експозицій музеїв військово-історичного профілю С. Ільчишин у 2017 р. зазначав: «Парадигма «герой – антигерой» вже має відійти у небуття. Нехай кожен відвідувач зробить висновок самостійно» [1, с. 5].

Поза сумнівом, проблема перегляду тоталітарних кліше у трактуванні історії Другої світової війни була і лишається актуальною. Навіть на початок 2022 р. у значній частині кращих в Україні військово-історичних музеїв закладів освіти в оформленні експозицій збереглися гасла «Тих днів не змовкне слава», «Ніхто не забутий, ніщо не забуто», «Перемогу наближали, як могли», «воїни-визволителі», «визволення Європи» тощо [3].

Із позицій сьогодення курс на десакралізацію подій німецько-радянської війни виглядає цілком виправданим, оскільки російська федерація системно експлуатує тематику історичної наступності «подвигів» учасників так званої Великої Вітчизняної війни та сучасної «Спеціальної військової операції». У Музеї Перемоги в Москві облаштовано виставку «Заповітам Вірні». Під час проведення на базі цього музею восени 2022 р. з'їзду учасників Всеросійського фестивалю музеїв закладів освіти «Культурний маршрут» було акцентовано, що шкільні музеї мають відіграти ключову роль в осмисленні СВО та збереженні пам'яті про «нових героїв».

Та чи означає це, що термін «бойова слава» геть недоречний у сучасних українських музеях закладів освіти? Іще в Методичних рекомендаціях щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів, які перебувають у сфері управління МОН України (поширені як додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 22.05.2015 № 1/9-255, продубльовані додатком до листа МОН від 20.08.2018 № 1/9-500) було наголошено на важливості відображення у різних формах музейної роботи громадянського подвигу учасників Революції гідності, вшанування пам'яті героїв Небесної сотні та героїв АТО.

У рамках виконання Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.01.2021 № 37-р «Про заходи з увічнення пам'яті захисників України на період до 2025 року» окремими органами управління освітою рекомендовано облаштувати тематичні експозиції у пришкільних музеях.

У 2022 р. Міністерством у справах ветеранів України запроваджено загальнодержавний проєкт «Місце шани та вдячності», спрямований на утвердження української громадянської ідентичності шляхом формування, збереження історичної пам'яті про події російсько-української війни та популяризацію героїчного образу Захисників та Захисниць України (лист від 12.08.2022 № 5420/02/10.1-22). З огляду на те, що Захисники і Захисниці України мають стати новими героями для кожного, надто ж для дітей та молоді, а знання про них та їхню участь у боротьбі за Україну повинні слугувати основою для утвердження української громадянської ідентичності, у рамках проєкту закладам освіти запропоновано облаштувати інформаційні стенди, присвячені учасникам російсько-української війни. Зокрема, рекомендовано розмістити на стендах інформацію про випускників закладу освіти, які брали та/або беруть участь у російсько-українській війні, про батьків чи інших членів родини осіб, що навчаються у закладі освіти, які є Захисниками чи Захисницями України. Ця експозиція має висвітлювати перебіг війни та героїзм Захисників і Захисниць України, виявлений під час захисту суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності своєї держави.

У 2023 р. десятки Інтернет-ресурсів поширили новину про створення 3D-музею бойової слави 10 окремої гірсько-штурмової бригади «Едельвейс». Цього ж року у Бовшівській гімназії Бурштинської міської ради Івано-Франківської області відкрито музей Героя України Дмитра Коцюбайла (Да Вінчі).

У низці методичних рекомендацій зазначено, що військова доблесть українського народу не обмежується сучасними подіями, важливо демонструвати її історичну наступність. Зокрема, листом МОН від 28.08.2023 № 1/2816-23 рекомендовано з нагоди Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, здійснити екскурсії до місць пам'яті, пов'язаних із військовою звитягою Українського народу, приділити особливу увагу питанням тяглості українських військових традицій від давнини до сьогодення, збереження та розвитку національних військових традицій. З огляду на це, темою Першого уроку доречно обрати «Мужність і відвага крізь покоління».

Зрештою, підпунктом 6 пункту 3 чинного Плану заходів з увічнення пам'яті захисників України на період до 2025 року, затвердженого Розпорядженням КМУ від 20.01.2021 № 37-р, передбачено й організацію та проведення заходів із відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, пов'язаних із ушануванням пам'яті захисників України та покладання квітів на могилах захисників України, зокрема, й до Дня пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років.

Усе вищезазначене дає підстави зробити висновок щодо гострої актуальності проблеми осучаснення підходів до військової історії України у музеях закладів освіти та відповідної термінології. На жаль, попри те, що ми піднімаємо цю проблему впродовж кількох років [2; 3; 4], фахових коментарів та методичних рекомендацій досі бракує.

Джерела та література

1. II Світова війна і Україна. Новий концептуальний аналіз. Спроба тлумачення та переосмислення основних подій, спростування радянських ідеологічних перекося / упорядник С. О. Ільчишин. Київ, 2017. 24 с.
2. Копилець Є. Нові підходи до висвітлення періоду Другої світової війни в музеях при закладах освіти: проблемні моменти. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : зб. тез доповідей учасників II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 26 листопада 2020 р. Київ : НЦ «Мала академія наук України», 2020. С. 30–35.
3. Копилець Є. Російсько-українська війна та перспективи модернізації музеїв військово-історичного профілю при закладах освіти України. *Музейна педагогіка в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів Міжнар. круглого столу, м. Київ, 26 травня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : НЦ «Мала академія наук України», 2022. С. 71–76.
4. Копилець Є. В. Суперечності у розвитку музейної справи у закладах освіти в умовах сьогодення. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи* : матеріали Одинадцятої наук.-практ. конф. (27–28 вересня 2023 р.). Київ : 7БЦ, 2023. С. 38–40.